

Fantaszták és utópisták

Ezekben a napokban a vajdasági magyar újságok kiadósan tálták ki-sebbségi politikusok szónoklatait az 1944/45-ös ártatlan magyar áldozatok emlékművei előtt. Hiába szerettem volna hallani az utódok fájdalmas mondatait, akik évtizedeken át megszenvedték a felmenők szörnyű sorsát. Hiába szerettem volna hallani azoknak a szónoklatait, akik elvesztették a rehabilitációs pereket, mert hetven év után szinte lehetetlen bizonyítani a felmenők ártatlanságát, így hát a szerb–magyar barátság nevezetes csúcspontján az új bírósági ítélet megerősítette, hogy a szónoklatokban ártatlan áldozatoknak nevezett felmenők mégis háborús bűnösök voltak. Mindezek után azon sem csodálkozom, hogy senki, de éppen senki sem tette szóvá a vukovári csatában életüket veszítő, kényszerrel a frontra küldött magyar kiskatonákat, akik kénytelenek voltak Nagy-Szerbiáért meghalni. Amióta megszületett a Szerb Haladó Párt meg a VMSZ koalíciója, és virágzik az Orbán–Vučić-barátság, nem emlékeznek rájuk. Állítólag nem ildomos. Pedig illene legalább néhány szót ejteni róluk, éppen most, amikor Újvidéken a tartományi kormány nevében leplezték Mladen Bratić emléktábláját. Mirović kormányfő büszkén jelentette ki, hogy emlékeznünk kell „a legjobbakra és a legbátrabbakra”.

119

A független Horvátország státusza kétségbevonhatatlan, elismerte az ENSZ is, Horvátország ma az EU tagja. A tények végül is arról szólnak, hogy Bratić téves csatátéren bizonygatta a kiválóságát. Ezért kellett az emléktáblát felavatni? Nyilván Mirović nemcsak a saját személyes véleményét fejtette ki, hanem a vajdasági kormányét is, amelynek a VMSZ szintén tagja. Nem ismerem a kisebbségi párt álláspontját, de remélem, hogy energikusan tiltakozni fog. Ha másért nem, akkor a Vukovár környékén elesett magyar kiskatonák előtti tiszteletadás miatt. Nem lehet egyszerre a tömegsírok előtt az 1944/45-ös ártatlan áldozatokat gyászolni és szemérmetlenül megfedkezni a kilencvenes évek elején harcmezőn elesett, erőszakkal mozgósított ártatlan kiskatonákról. Vagy Kórógy és Szent László magyarjairól. De ha már a hőökről beszélünk, akkor másféle hőökre gondolok. Előveszem az 1991–94 között írott naplóm, a *Wittgenstein szövetségét*, amelyben rögzítem, hogy a Keleti pályaudvar akkoriban balkáni siratófalra emlékeztetett. Miközben Bratić Vukovárt rombolta, Szerbia minden részéből jöttek Budapestre az anyák, hogy lássák gyerekeiket, vigasztalják egymást, majd elmúlik egyszer, mondogatták, aztán az anyák könnyezve tértek vissza Szerbiába. En őket nevezném igazi hőökné, s várom az időt, amikor nekik állítanak emléktáblát.

Készülőben voltam Budapestre, most sokkal bonyolultabb oda utazni, mint régen, mivel a kínaiak építik a gyorsvasutat, amelynek köszönhetően egyszer majd pár óra alatt érünk a magyar fővárosba. Addig azonban az út

átszállással jár, cipelni kell a csomagokat, amelyek a könyvek miatt eléggé nehezek. Éppen azt számolgattam, hogy hány könyvet cipelhetek, hogy ne terheljem meg túlságosan magam, amikor kézhez kaptam a kábelszolgáltató értesítését: ha a magyarországi tévéstudiók műsorait is kívánom élvezni, akkor különdíjat kell fizetnem. A szabály, az szabály, szó nélkül tudomásul veszem a felszólítást. Ha két világban akarok élni, akkor ennek ára van. Nemcsak a tévéstudiók esetében jelent különkiadást, hanem az élet számos más területén is. Nemcsak szerb hetilapokat olvasok, hanem magyarokat is. Megvásárolom a szerb írók könyveit, de a magyar írókét is. Nem panaszkodnék, ha nem hallanám úton-útfélén, hogy könnyű nekünk, kisebbségieknek, hiszen a magyar kormány horribilis összegekkel támogatja a kisebbségi identitásmegőrzést. Ezt hallok Budapesten is, meg Újvidéken is. Ilyenkor identitásmegőrző különkiadásaimra gondolva savanyú pofát vágok.

Az identitásmegőrző kultúrát ugyanis nem osztogatják ingyen. Nemcsak drágábban, hanem nehezebben is jutok hozzá.

Épülnek az új stadionok és a birkózóakadémiák, de bezártak a könyvkereskedések. Még a nyolcvanas évek első felében a Forumnak tizenhat magyar könyvkereskedése akadt Vajdaság-szerte. A budapesti könyvhét megnyitójának napján besétáltam a Néphősök utcájába, az ottani Forum könyvkereskedésbe, és megvásároltam ugyanazokat a könyveket, amelyeket a Vörösmarty téren éppen áruba bocsátottak. Amióta nincsen Néphősök utcája, magyar könyvkereskedés sincs. Azóta Budapestről cipelem Újvidékre a könyveket.

Belátom, a mai neoliberális gazdaság- és kultúrpolitika miatt lehetetlen a régi helyzetet visszaállítani, ellenben lehetne kis Magyar Klubokat alapítani, mondjuk, tizenhat vajdasági városban. Ezekben a klubokban vásárolhatók lennének a magyar könyvek, lehetne kávézni, esetleg egy pohárka magyar bort is felhajtani. Lehetne magyar specialitásokat árulni, kezünkbe vehetnénk a magyar újságokat és folyóiratokat, ezenkívül a magyar turista-központokat is lehetne népszerűsíteni. Ugyanakkor a magyar szerzők szerb-re lefordított könyveit is lehetne árusítani, hátha valamelyik velünk tartó szerb barátunknak kedve támadna megismerkedni a magyar irodalommal. Itt találkozhatnának a magyar fiúk és lányok, esetleg még házasság is születhetne egy-egy ilyen találkozásból.

Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy ezek a privát tulajdonban levő, szerény alapítványi támogatással működő klubok pártsemlegesek legyenek, hiszen a politika végzetesen megosztja a kisebbségi magyar közösséget, amit mi sem bizonyít jobban, mint hogy egyre kevesebben járulnak az urnák elé, hogy a Magyar Nemzeti Tanácsra szavazzanak. Hátha a kultúra segíti az összetartozást!

Javasoltam ezt az egyik kisebbségi főnöknek, azonban nem lett belőle semmi. Nem tudom, miért vetették el a tervet, pedig olcsóbb lenne, mint a birkózóakadémia vagy a topolyai focistadion, ahol már alig akad magyar focista a csapatban. Meglehet, túl konzervatív vagyok, mert a kultúra identitásoltalmazó erejébe vetem a bizalmam. Mi mást tehet egy konzervatív: megbékélek azzal a doktrínával, hogy a foci és a birkózás jobban erősíti a nemzeti identitásunkat, mint a könyvek.

Nem minden ok nélkül vetem bizalmam a könyvekbe. A nyolcvanas évek végén ismeretlen fiatalok csengettek a lakásom ajtaján, és udvariasan tájékoztattak, hogy ki küldte őket. Igen, tudok rólatok, válaszoltam. Csak arra kértek, hogy hátizsákjukat a lakásomban hagyhassák, amíg szétnéznek a városban. Kíváncsiak voltak és szerények. A hátizsákjukból könyvet vettek elő ajándékba, és arról érdeklődtek, hogy Újvidéken hol vásárolhatók magyar könyvek. A legtöbbjük azt mondta, hogy a Fidesz tagja.

Nem tudom, mi lett belőlük, de az egyik könyvkereskedésből a másikba tartva Budapest utcáin az elsötétített ablakú autók láttán megvillant a fejemben a gondolat, hátha az egyik autó lefékez, kiugrik belőle a harminc évvel ezelőtt látott fideszes, és azt mondja, hogy egyelőre nem lesz semmi a birkózóakadémiából, lesznek klubok, mert azok fontosabbak.

De hiába vártam erre a jelenetre, magamra maradtam azzal az értelmetlen paradoxonnal, hogy a kultúra ázsiója éppen abban a korszakban zuhan egyre mélyebbre, amikor egyre harsányabban hirdetik a nemzeti identitás ideológiáját. Az új politikai osztály kiválóságai gyanakodva szemlélik az értelmiséget, mintha csak olvasták volna Albert Camus-t, aki – nagy egyetértésben számtalan jelentős európai alkotóval – nem győzte hangsúlyozni, hogy „a műalkotás már pusztán léteével is tagadja az ideológia hatalmát”, tehát ellenzéki. Ezért gyanús minden jelentős regény, vers vagy színházi előadás.

A gyanú ideológiájának története mentén különös párhuzamra lettem figyelmes. Az egypártrendszerben a tekintélyelvű hatalom először az értelmiséggel találta magát szemben. A könyvekkel, a színházi előadásokkal és a filmekkel. Ugyanez ismétlődik meg a posztkommunista társadalmakban is: az értelmiség a kezdeti lelkesedés után kételkedni kezdett az újkapitalizmusban, mire egykori szövetségesei gyanakodni kezdtek. Sokszor az értelmiségiek akarata ellenére, újra Camus-t idézve: „Nem a harc csinál belőlünk saját művészt, hanem a művészet követeli meg tőlünk, hogy harcoljunk.”

Hátizsákomat cipelve azokra az időkre emlékezem, amikor a Budapest Szálloda pincéjében egy pohár vörösbor és fokhagymás pirítós kenyér mellett békítettem Eörsi Istvánt és Csoóri Sándort. Eldicsekedem: sikerrel, mert békítgetés közben megtaláltuk a közös pontot, 1956-ot. Nem mondom, hogy szellemi egység született, erre nem is kell törekedni, ellenben létrejött a párbeszéd, amely pacifikálta az ellentéteket. Lehetett dialógust folytatni. Bármennyire is elképzelhetetlen, a szocialista országokban az egypártrendszer, a posztszocialista országokban a többpártrendszer számolja fel a párbeszédet. Ma már elképzelni is nehéz, hogy a Budapest Szálló pincéjében együtt üljön Eörsi és Csoóri, és az is biztos, hogy nem találnánk többé közös pontokat. Hiába hivatkoznék Bibóra, ő sem tudna segíteni. Elképzelem, hogy a mai kultúrkampf közepette mit mondana Németh László vagy Illyés Gyula. Biztosan találnának életművükben egy-egy eretnek mondatot. Egyikük sem értené, mi történt a nemzettel. Takács Ferenc Gróh Gáspár *A magyarság rendeltetéséről* című könyvéről

írva jegyezte meg, hogy Gróh Gáspárnak egy dologban igaza van. Illyés Gyulát vagy Németh Lászlót a legjobb esetben is ábrándos fantasztáknak, naiv utópistáknak neveznék. Magányos árvák lennének ők is. Németh is, Illyés is a saját ellentmondásaikkal együtt túl komplex jelenségnek számítanak a mai uralkodó ideológiák számára. „Egyre kevesebb vigasza van az ország egyik, politikailag elárvult felének”, írta Károlyi Csaba a Parti Nagy Lajosról írt kritikájában. Egyre többen árvulnak el, gondolom, miközben becsomagolom a cipelni való könyveket. A nemzeti érzés számomra nem a gólok számától, hanem a kultúra csodájától függ. Elhatározom, hogy még ezen a télen újra kezembe veszem Illyés Gyula *Beatrice apródjai* című könyvét.

P. SZÜCS JULIANNA
NAGYTOTÁL
 MAGYAR ÖSSZKÉPEK A MÚZEUMBAN,
 A TÁRLATON ÉS A NYILVÁNOS TÉRBE
 2009 ÉS 2018 KÖZÖTT

